

ги вони можуть приєднатись до сторони позивача і спільно захищати свою позицію.

Сторона, в чию користь було винесено таке рішення у справі, в якій було застосовано закон, що суперечить Конституції України, повинна мати право висловити свою позицію в ході розгляду конституційної скарги. Таким чином передбачається реалізувати принципи змагальності. При цьому таку позицію можна висловлювати як усно, так і в письмовій формі (суд повинен врахувати необхідність усного розгляду з огляду на суспільний інтерес (з метою економії часу і бюджетних коштів).

Конституційний Суд України повинен мати важелі для встановлення істини і поза межами наведених сторонами аргументів. Тобто пропонується надати Конституційному Суду України повноваження достатні для того, щоб провести, по суті, власне «розслідування».

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував що розгляд у справі про конституційну скаргу повинен відбуватись публічно, адже підпадає під дію положення ст. 6 Європейської конвенції із захисту прав людини.

Суд повинен мати повноваження припинити дію оскаржуваного акту на час розгляду, якщо негативні наслідки для позивача можуть бути невідворотними в разі продовження його дії. Дана рекомендація є цікавою з огляду на той факт, що вона була зроблена узагальненою для будь-яких порушень прав. В той же час, варто сказати, що наслідки порушення соціально-економічних прав мають економічний вимір, тобто піддаються грошовому виразу, що означає наслідки дії неконституційного закону навряд можуть бути невідворотними. В такому випадку зупинення дії оскаржуваного акту буде недоцільним.

Тут же варто врахувати, що Конституційний Суд України на даний момент не наділений повноваженнями призначати грошову компенсацію внаслідок порушень прав.

Вимоги щодо підстави для відмови у розгляді конституційної скарги не повинні бути високими, тобто процедура подання даної скарги не повинна бути ускладненою, а кількість підстав має бути мінімальною.

Більше того, для строку подачі скарги повинна бути передбачена можливість його пролонгування з причини, що не залежали від волі особи чи її представника.

Відомо також, що в деяких країнах, в разі порушення вимог щодо процедури подання скарг, стягується штраф (наприклад, в Німеччині — до 2600 євро). Для нашої країни такий стан вбачається неприпустимим, особливо

якщо йдеться про порушення соціально-економічних прав.

Наостанок варто зазначити про те, що сама можливість захисту соціально-економічних прав є великим досягненням для нашої держави, але для ефективної роботи нового інституту необхідно його удосконалювати, а зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року — лиш один із кроків на цьому шляху.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри конституційного права КНУ імені Тараса Шевченка В. В. Шамрай.

Павишук Катерина Олександрівна
НІОУ імені Ярослава Мудрого,
к. ю. н., асистент кафедри
конституційного права України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕДУРИ ОСКАРЖЕННЯ ПОРУШЕНЬ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Кожного разу в період виборчих кампаній виникає, на жаль, велика кількість порушень законодавства, яка і призводить до скарг, пов'язаних із захистом виборчих прав. Статистика свідчить, що на позачергових парламентських виборах 26 жовтня 2014 року до Київського апеляційного адміністративного суду було подано 235 скарг на рішення ЦВК, що стосувалися переважно реєстрації кандидатів. Вищий адміністративний суд України прийняв до провадження 164 заяви, з яких 162 стосувалися питання реєстрації кандидатів. Сімдесят з них були розглянуті, і двадцять дев'ять рішень було скасовано.

Подання скарг та звернень щодо виборчого процесу регулюється в Україні Кодексом адміністративного судочинства України (далі — КАС) та спеціальними виборчими законами. Усі учасники виборчого процесу мають право подати скарги та звернення до виборчої комісії вищого рівня або до суду. Конституційний Суд України, своїм Рішенням № 9-зп від 25 грудня 1997 р. у справі за зверненнями жителів міс-

та Жовті Води дав офіційне тлумачення ст. 55 Конституції України, вирішивши, що «кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод». Це положення виступає важливою юридичною гарантією реалізації політичних прав, що розглядаються.

В українському виборчому законодавстві склалася багаторівнева система оскарження порушень та захисту своїх виборчих прав. Таку складну процедурну систему називають одним із недоліків у розв'язанні виборчих спорів в Україні, адже завжди існує побоювання та реальний ризик звернутися до неналежного органу та втратити змогу захистити своє право.

Про можливість такої плутанини може свідчити і той факт, що кількість поданих скарг та позовів до виборчих комісій та окружних адміністративних судів є малою з огляду на інформацію про численні порушення, які фіксують у своїх звітах спостерігачі.

Виборчий закон повинен чітко і доступно формулювати відповідні повноваження та обов'язки для уникнення конфлікту юрисдикцій. Так само негативно впливає на відновлення порушених виборчих прав і те, що більша частина не розглядаються з формальних підстав (пропущені строки, не туди подана скарга чи позовна заява, недотримана їх форма чи зміст та інші). Аналіз тих рішень ЦВК по скаргах, які є у відкритому доступі, рішень ОВК та судів свідчить про те, що основною підставою для повернення скарг є недотримання п. 3 ч. 1 ст. 110 Закону України «Про вибори народних депутатів України», а саме відсутність адреси проживання, номерів засобів зв'язку, адреси електронної пошти суб'єкта оскарження.

Так, ЦВК на засіданні було прийнято рішення про залишення без розгляду по суті 3 скарг у зв'язку з тим, що вони були повторно подані з недоліками. Скарги були залишені без розгляду постановами ЦВК № 1846 від 16.10.2014 р., № 1847 від 16.10.2014 р., № 1879 від 17.10.2014 р. через відсутність поштової адреси проживання суб'єкта оскарження. Аналогічна підстава була застосована для прийняття судами рішення про залишення позовної заяви без руху (наприклад, рішення окружного адміністративного суду м. Києва № 40756182, 40921123). Хоча КАС України передбачено, що на прохання позивача службовцем апарату

адміністративного суду може бути надана допомога в оформленні позовної заяви (ст. 105). Водночас строки подачі скарг мають бути достатніми для того, щоб було коли подати скаргу, гарантувати здійснення права на захист і ухвалити зважене рішення. Для рішень, ухвалених до виборів, цілком доречними видаються строки в три-п'ять днів для першої інстанції (як для подачі заяви про оскарження, так і для ухвалення рішення).

В Україні відповідно до ч. 11 ст. 172 КАС України суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у дводенний строк після надходження позовної заяви. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли до дня голосування, вирішуються судом у дводенний строк, але не пізніше ніж за дві години до початку голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування, вирішуються судом до закінчення голосування.

Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування, але після закінчення голосування, вирішуються судом у дводенний строк після надходження позовної заяви. Тобто встановлення строків розгляду адміністративних справ є предметом законодавчого регулювання. Тривалість таких строків залежить від особливостей адміністративних справ, зокрема скорочений строк розгляду позовних заяв, закріплений у ч. 11 ст. 172 КАС України пов'язаний із характером виборчого процесу.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в підпункті 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 3 липня 2003 р. 13-рп/2003 «визначення стислих строків оскарження порушень відповідає характеру виборчого процесу, але при їх встановленні та застосуванні не повинні ущемлюватись права і свободи виборців, політичних партій (виборчих блоків партій), кандидатів у народні депутати України».

Все наведене вказує на формалізм та необхідність введення спрощених процедур подання заяв та скарг, ознайомлення населення з формою та правильністю викладення їх змісту, інакше викладений у ст. 55 Конституції України принцип стане абстрактним. Міжнародні стандарти вказують на те, що процедура оскарження має бути максимально короткою, зокрема коли йдеться про рішення, ухвалені напередодні виборів.

При цьому слід уникати двох пасток: по-перше, процедура оскарження не має гальмувати виборчий процес, а по-друге, зважаючи на

те, що рішення щодо скарг не можуть служити підставою для перенесення дати виборів, їх варто ухвалювати не після, а до виборів.

Рішення за результатами виборів також мають ухвалюватися досить оперативно, а надто в обставинах напруженої політичної ситуації.

Пономарьова Ганна Павлівна
 НЮУ імені Ярослава Мудрого,
 к. ю. н., доцент кафедри історії держави
 і права України та зарубіжних країн

ВИЗНАЧЕННЯ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ НА КОНСТИТУЦІЙНОМУ РІВНІ

Дослідження законодавства про вибори народних депутатів України, зокрема визначення й закріплення парламентської виборчої системи як важливого фактору формування вищого представницького органу й політичної системи країни, є необхідним і актуальним серед багатьох питань державного будівництва, формування демократичних засад розвитку суспільства. Проблематика виборчих систем України варта уваги науковців, оскільки ці норми встановлюють вихідні засади організації і проведення виборів як одного з демократичних механізмів. Нині Україна не має стабільного виборчого законодавства, пошук оптимальної моделі виборчої системи не завершений.

За часів її незалежності майже кожен парламентські вибори проходили за новим законом про вибори народних депутатів України, яким запроваджувалися суттєві зміни до виборчої системи.

Протягом незначного історичного проміжку часу набутий досвід застосування мажоритарної системи абсолютної більшості, змішаної мажоритарно-пропорційної системи та пропорційної системи з жорсткими списками.

Дискусії з приводу обрання того чи іншого виду системи виборів тривають як у політичних, так і в наукових колах: пропонується і застосування мажоритарної виборчої системи, і повернення до пропорційної, а також різ-

ні варіанти зміни мажоритарно-пропорційної системи.

Напередодні кожних виборів до Верховної Ради України політичні сили намагалися змінити парламентську виборчу систему, передусім задля пристосування її до своїх потреб і можливостей. Такі зміни мали на меті створення сприятливіших умов для кількісного збільшення представництва певних політичних сил. Вид виборчої системи завжди викликав гострі політичні дискусії та конфлікти, був додатковим фактором дестабілізації нормальної роботи Верховної Ради України.

Процес узгодження системи виборів відображав як внутрішню парламентську боротьбу політичних сил, так і протистояння різних інститутів державного апарату. Особливо активізується обговорення, загострюється це питання щоразу напередодні виборів народних депутатів. Це питання не залишилося у минулому.

Одним із можливих шляхів забезпечення стабільності парламентської виборчої системи є її закріплення в Основному Законі. Відповідно до однієї з наукових позицій, визначення виду виборчої системи на конституційному рівні є доцільним і актуальним для України, оскільки це сприятиме, зокрема, стабільності суспільно-політичного життя держави. Виборча система визначена в конституціях, наприклад, таких європейських країн, як Португалія, Ірландія, Мальта. Закріплення моделі парламентської виборчої системи на найвищому рівні, ймовірно, зменшить політичну напругу та протистояння навколо цього важливого для політичних сил питання. Водночас таке вирішення цієї проблеми може мати й негативні наслідки.

Варто звернути увагу, що за умов суттєвої зміни суспільно-політичної ситуації в державі в майбутньому може виникнути об'єктивна потреба удосконалення або кардинальної зміни виборчої системи, оскільки застосований її варіант стане неадекватним й неефективним в тогочасній політичній системі. Змінити ж систему внаслідок її конституційного закріплення буде дуже складно.

Існують й інші варіанти. Так, зокрема, виборча система для виборів народних депутатів серед інших питань щодо організації і проведення виборів до Верховної Ради України, Президента України та інших видів виборів закріпити на рівні єдиного Виборчого кодексу України.

Стверджується, що сьогодні вже склалися всі необхідні умови для прийняття цього нормативно-правового акту, й, більше того, в Україні існує нагальна потреба в ньому. Але визначення системи виборів на рівні єдиного